

Tilburg University

Invoer van kapitaal mede in verband met de Amerikaansche industrieele expansiestrevingen in het buitenland

van Berkum, P.P.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1945

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
van Berkum, P. P. (1945). Invoer van kapitaal mede in verband met de Amerikaansche industrieele expansiestrevingen in het buitenland. *Maandschrift Economie*, 10(1), 28-37.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

INVOER VAN KAPITAAL MEDE IN VERBAND MET DE AMERIKAANSCH E INDUSTRIEEL E EXPANSIESTREVINGEN IN HET BUITENLAND

door

Prof. Dr. P. P. VAN BERKUM

I

Door de overrompelende opzegging van „Lend-Lease” is plotseling een einde gekomen aan den rijkelijk vloeienden stroom kapitaal, waarmede Amerika een groote bijdrage tot den gunstigen uitslag van de geallieerde oorlogsvoering heeft geleverd. De hoop, dat de z.g. leen- en pachtleveranties nog eenigen tijd dienstbaar zouden kunnen worden gemaakt aan het werk van den wederopbouw in de door den oorlog geteisterde landen is niet in vervulling gegaan. Het is duidelijk, dat deze landen, Nederland niet in de laatste plaats, hierdoor in ongelegenheid zijn gebracht.

Hoewel de wil en de mogelijkheid aanwezig zijn om met de ten dienste staande middelen te trachten de moeilijkheden van den overgangstijd te overwinnen met zoo weinig mogelijk hulp van buiten af, moeten deze moeilijkheden toch niet worden onderschat. Zonder een ruime hoeveelheid crediet, welke in staat stelt de dringende behoefte aan industrieel e uitrusting en het meest noodige aan levensmiddelen op buitenlandsche markten aan te koopen, laat het zich aanzien, dat het aanpassingsproces heel lang zal moeten duren en sociaal niet te beheerschen spanningen tot gevolg zal hebben.

Amerika is onder de huidige omstandigheden practisch het eenige land dat tot kapitaalexport op groote schaal kan overgaan. Het heeft daarbij zelf een eminent belang. Immers het onvoorzien snelle einde van den oorlog, hetgeen meebrengt, dat op korten termijn eenige millioenen arbeidskrachten aan het productieproces worden teruggegeven, verder de omstandigheid, dat de productie, tot nu toe grootendeels voor de oorlogstaak ingespannen, ineens vrijkomt voor de civiele behoeftenbevrediging, dit alles verschaft wel aanleiding tot de vrees, dat het gedurende de afgelopen jaren nog sterk uitgebreide Amerikaansche productieapparaat, alleen op de eigen markt aangewezen, onvermijdelijk reeds vrij spoedig een gevaarlijke overproductie tegemoet gaat. De export van kapitaal, in welken vorm dan ook, waardoor buitenlandsche thans nog niet koopkrachtige afzetgebieden worden ontsloten, kan dit euvel wegnemen.

Men ontveinst zich in Amerika intusschen allerminst, dat, gezien den nauwen samenhang tusschen de kapitaal- en goede-

renbeweging, de verschaffing van dollarcredieten niet automatisch de structureele moeilijkheden waarin het internationale ruilverkeer reeds voor den oorlog was geraakt zal opheffen. Dit inzicht beteekent op zichzelf al een groote vooruitgang. Het beteekent ook, dat men in credietverleening niet royaal wil zijn, zoolang geen overeenstemming bestaat nopens het Amerikaansche standpunt inzake een spoedige en radicale slaking van de velerlei kluisters waarin het internationale handels- en betalingsverkeer geklonken ligt.

II

Een zeker voorbehoud ten aanzien van de verwachting, dat wij na langdurige onderbreking aan den vooravond zouden staan van een opnieuw zich in beweging zettenden Amerikaanschen kapitaalstroom, is dus wel op zijn plaats. Zonder al te zeer op de gebeurtenissen vooruit te loopen, lijkt het voorshands uitgesloten, dat de kapitaalexport een grooten omvang zal aannemen, noch ook, dat de oude vormen waarin kapitaal aan het buitenland werd overgedragen zullen terugkeeren. Ook de wijze waarop de middelen verkregen zullen worden zal een andere zijn.

Zien wij van het korte crediet af, dat in dit verband niet ter zake doet, dan geschiedde de opneming van kapitaal doorgaans door het plaatsen van aandelen of obligaties, die via de tusschenkomst van emissiehuizen en banken hun weg naar de portefeuilles der beleggers vonden. De directe risico's van de financiering kwamen bij het volgen dezer emissiemethode ten laste van de koopers van de buitenlandsche fondsen. Speculatieve winstkansen — een veelal attractief rendement, dat hooger was dan bij belegging in het binnenland — vormde de voornaamste aantrekkelijkheid van het buitenlandsche papier. Soliditeitseischen werden, zooal niet over het hoofd gezien, minder geteld.

De resultaten met dezen vorm van credietverleening in de periode na den eersten wereldoorlog opgedaan zijn uitermate ongunstig geweest. Buitenlandsche fondsen hebben dan ook veel, zoo niet alles, aan populariteit bij den belegger ingeboet.

Wat de in Amerika geplaatste emissies betreft, is naar schatting de helft noodlijdend geworden, zoowel door de insolabiliteit van de leeningsdebiteuren als door het voortschrijdend verval van de valuta's. Laatstgenoemde oorzaak ging hand in hand met handelspolitieke restricties op den invoer van de crediteurlanden, waardoor de debiteurlanden buiten staat werden gesteld de betaling van de rente en de afbetaling van de credieten op de normale manier, d.i. in goederen, te betalen. Met een juiste typeering is wel eens gezegd, dat de „capacity to pay” door de schuldenaars afhankelijk is van de „capacity to be paid” van de zijde der schuldeischers. Amerika heeft door zijn vergaande politiek van binnenlandsche marktbescherming

in de afgelopen decennia wel het meest tegen dezen regel gezondigd. Maar ook andere landen hebben dit gedaan en naargelang zij meenen de stabiliteit van het binnenlandsche economische systeem vooralsnog met invoer- en deviezencontrolemaatregelen te moeten blijven omgeven, zullen de juist daardoor op een dood spoor gekomen internationale kapitaalbewegingen daarop blijven. Dit geheele vraagstuk wordt, in breede lijn gezien, vooral beheerscht door de mogelijkheid de storende factoren in het internationale conjunctuurverloop doeltreffend te neutraliseeren.

Teekenend voor den geest van den tijd werd van Amerikaanse zijde in 1934, nadat de diepste depressie voorbij was, door direct ingrijpen van den staat een poging gedaan den kapitaal-export nieuw leven in te blazen ¹⁾. In genoemd jaar begon de Export-Import Bank met middelen van de schatkist en onder ambtelijke supervisie op commercieelen grondslag credieten te verleen ²⁾. Deze instelling is hoofdzakelijk gedacht als een financieel instituut tot stimuleering van den uitvoer, hoewel politieke bijbedoelingen aan haar activiteit nooit geheel vreemd zijn geweest. De voornaamste voorwaarde waaronder crediet, hetzij op korten, gemiddeld langen of langen termijn wordt verleend is, dat de dollarwaarde der credieten geheel wordt besteed aan in Amerika te plaatsen orders, z.g. *t i e d i n v e s t m e n t*.

De bank wier zaken in den eersten tijd zeer aan banden werden gelegd en daarom weinig de aandacht trok, begint thans meer van zich te doen spreken. Haar middelen, welke geleidelijk werden vergroot, beloopten momenteel \$ 3.500 miljoen. Na aanvankelijk overwegend credieten te hebben verleend aan Z.-Amerikaansche staten, aan China en aan Rusland, worden thans 30-jarige credieten op een rentebasis van 2 $\frac{3}{8}$ % verstrekt aan of onderhandelingen hierover gevoerd met Europeesche staten, ter overbrugging van de moeilijkheden welke ontstaan zijn door het eindigen van den land-lease steun. Tot deze landen behoort ook Nederland. De omvang der kapitaal-verstrekingen bleef in de meeste gevallen tot eenige tientallen miljoen dollars beperkt. Naar verhouding tot de zeer groote behoeften is de geboden financieele hulp in dezen vorm zeker niet afdoende. Wellicht dat langs denzelfden weg nog ruimere faciliteiten worden verschaft, maar in elk geval bewijst deze fase in de ontwikkeling van de Amerikaansche buitenlandsche

¹⁾ Tot dan toe was de bemoeiing zuiver negatief geweest, nl. een wettelijk verbod van vreemde emissies. Ook zonder wettelijk embargo zou er, door de oorzaken die wij hebben vermeld, toch weinig kapitaal aan het buitenland zijn verstrekt.

²⁾ Vgl. over de Export-Import Bank: Whittlesly, *Five years of the Export-Import Bank* in *The American Economic Review*, Sept. 1939 en Eleanor L. Dulles, *The Export-Import Bank of Washington*, Department of State Bulletin Dec. 1944.

credietverleening door het bijzondere aspect der staatsbemoeiing het bestaan van een toestand, welke geheel tegengesteld is aan de groote vrijheid welke op dit gebied vroeger heerschte ¹⁾). Zooals wij hebben uiteengezet was de vroegere toestand geenszins ideaal en wel hoofdzakelijk door het ontbreken van de voorwaarden van internationale politieke en economische stabiliteit, welke voor het goed functioneeren van een internationaal credietsysteem noodig zijn.

Uit dit alles blijkt duidelijk, dat wij ons in een tusschenstadium bevinden, dat wellicht te eeniger tijd weer in een hervatting van de internationale credietverleening over de open kapitaalmarkt zal overgaan. Juist in het stadium, waarin deze kapitaalmarkt nog niet voor vrije emissies openstaat, is het van belang een anderen vorm van Amerikaanschen kapitaalexport onder oogen te zien, waarbij in vergelijking met de operaties van de Export-Import Bank in nog hoogere mate het accent valt op den engen samenhang tusschen kapitaaloeverdracht en bepaalde goederenleveranties. Dit is het geval met de buitenlandsche expansie van Amerikaansche industriele ondernemingen, welke, hoewel reeds voor den oorlog gaande, zich thans opmaakt op groote schaal, bij wijze van directe investee-ring in nieuw op te richten bedrijven (dochterondernemingen), dan wel bij wijze van deelneming en steun aan bestaande bedrijven in den vreemde, de Europeesche markt voor de Amerikaansche industrie te ontsluiten.

Deze variant van het buitenlandsche crediet kan uit nationaal-economisch oogpunt goede en kwade kanten hebben, al is men op het eerste gezicht geneigd er afwijzend tegenover te staan. Een groot gevaar, dat bij de andere vormen van kapitaalimport niet te duchten is, bestaat in de onbegrensde kapitaalcracht en de daaraan geëvenredigde machtpositie van het buitenlandsche concern, waardoor vooral de ondernemingen van kleiner formaat de plaats zullen moeten ruimen, niet, zooals Cobbenhagen ²⁾) het zoo scherp heeft geformuleerd, omdat deze haar taak economisch niet behoorlijk vervulden, maar omdat een machtiger lichaam, *homo fortis et armatus*, in haar gebied is binnengedrongen. Er zijn evenwel nog andere aspecten aan het vraagstuk der Amerikaansche expansie verbonden.

In Engeland, waarheen in eerste instantie de Amerikaansche belangstelling uitgaat, wordt over het voor en tegen momenteel een levendige discussie gevoerd. Paul Einzig ³⁾), de bekende

¹⁾ Een zekere uitzondering op het systeem van credietverleening van staat tot staat, vormt een in Februari van dit jaar onder leiding van Chase National Bank aan onze regeering verleend twaalfjarig crediet van \$ 100 millioen à 1½% rente tegen volledige dekking in goud.

²⁾ Gevaarlijke ontwikkelingstendenties der moderne onderneming, *Economie* 3e jaargang.

³⁾ American participation in British industry in *The Banker*, Aug. 1945.

publicist over monetaire vraagstukken, wijdde er onlangs een interessante beschouwing aan, waarin hij vooral den invloed van de onderhavige investeringen bezag in het licht van Engeland's benarde deviezenpositie. Zijn conclusie is, dat de nadelen grooter zijn dan de voordeelen en dat men, behoudens wellicht in afzonderlijke gevallen, in het algemeen kapitaaloverheveling van deze soort als ongewenscht moet qualificeeren. Hierbij dient in aanmerking te worden genomen, dat deze schrijver een prominent bestrijder is van een vrije internationale kapitaal- en goederenbeweging en niet geheel vrij kan worden beschouwd van een zekere vooringenomenheid. Volgens Einzig loopt de scheiding der geesten langs de lijn der voor en tegenstanders van een vrij internationaal handelsverkeer: Broadly speaking, it is true to say that those in favour are identical with the supporters of unplanned free trade, while those against it are identical with the supporters of controlled foreign trade.

III

Teneinde tot een objectief oordeel te geraken is het allereerst van belang de bepalende factoren in het proces van „industrie-migratie“, dat overigens geenszins tot Amerika beperkt bleef, naar voren te brengen ¹⁾.

Remer ²⁾ ziet dit proces als een op zich zelf staand deel van het mechanisme der internationale kapitaalbewegingen. Er bestaat volgens hem een groot verschil tusschen den verkoop van obligaties ter beurse van het kapitaalexporteerende land tot financiering van den bouw van een spoorweg in China en de methode van de Standard Oil Cy om kapitaal vast te leggen in eigen bedrijfsvestigingen in de Chineesche havensteden. Drager van de financiering is in het eene geval een bankconsortium, resp. een groep beleggers; in het andere geval berust deze functie, naast die van het initiatief en van de verantwoordelijkheid voor de leiding van de buitenlandsche vestiging, bij de moederonderneming ³⁾. Vandaar de benaming: directe investering — direct investments in foreign countries. Deze schrijver prefereert overigens de omschrijving: investment in kind, investering in natura, wat verband houdt met het meest typee-

¹⁾ Uit den tijd van Duitschland's herstel na den vorigen oorlog dateert de vestiging van ettelijke door de Nederlandsche industrie gefinancierde en opgerichte bedrijven in Duitschland.

²⁾ C. F. Remer, *Investment in Kind*, in *Explorations and Essays contributed in honor of F. W. Taussig*, New York/London 1936.

³⁾ Remer ziet in dit verband nog een tegenstelling in de soort van belegging: rentier sort and entrepreneur sort (rendements- of risico-oriëntering). Dit onderscheid is weinig steekhoudend. In beide gevallen is als het leidende motief het rentabiliteits- of winststreven aanwezig. Het wezen van de door ondernemersinitiatief ontstane buitenlandsche belangen ligt in de combinatie van financieele en bedrijfsbelangen. Bij den belegger tout court gaat het alleen om de eerste.

rende kenmerk, nl. het overslaan van het geldstadium in het investeringsproces. De benodigde kapitaalgoederen voor de te entameeren productie worden door de investeerende onderneming zelf verschaft. Dit leidt hem verder tot de zeer aanvechtbare opvatting, dat directe investeringen, daar zij niet een voorafgaande omzetting in vreemde valuta eischen, wijl zij uit het kapitaalexporterende land in goederenvorm worden geëxporteerd, buiten het transfervraagstuk blijven. „The case is one of immediate transfer and it falls outside the domains of the theory of the mechanism of international payments” ¹⁾.

Deze opvatting is blijkbaar ontstaan, doordat de directe overdracht van goederen, in stede van geldelijke koopkracht, geen uitgaven resp. ontvangsten in deviezen teweegbrengt. Dit neemt echter niet weg, dat dezelfde fundamenteele reactieverschijnselen, die anders aan de onttrekking van koopkracht in het kapitaalexporterende land, resp. aan de toevloeiing daarvan in het opnemende land, verbonden zijn, toch zullen optreden. Zoowel in het afgevende als in het ontvangende land zullen deze reacties neerkomen op een gedeeltelijke heroriëntering van het productieapparaat, gepaard gaande met een verplaatsing van arbeiderskrachten. Ziet men af van het tijdvak der initiale investering, dan blijven ook deviezentransacties in de volgende stadia niet uit, men denke slechts aan het transfereeren van de met de investeringen behaalde winsten en aan de repatriëering van het kapitaal.

De vastlegging van het kapitaal is er eene voor langen termijn, weshalve bronnen voor de financiering ter beschikking moeten staan, welke een blijvende beschikking garandeeren; eigen kapitaal of niet uitgedeelde winstoverschotten zijn de hiervoor in aanmerking komende middelen.

Andere schrijvers over het onderwerp der directe investeringen, als Conolly ²⁾ en de Miry ³⁾, bepalen zich in hoofdzaak tot de practische bedrijfseconomische gezichtspunten. Uit hun uiteenzettingen en gegevens blijkt wel van hoe groote betekenis de directe investeringen in het buitenland voor de groote industrielanden reeds zijn.

Van de twee hoofdvormen waarin zich het expansiestreven voordoet, nl. grondstoffengeorienteerd of afzetgeorienteerd, is voor ons onderwerp de tweede het meest van belang ⁴⁾. In deze

¹⁾ blz. 99.

²⁾ F. G. Conolly, Die Bedeutung der Kapitalbeteiligung an ausländischen Unternehmungen, Weltw. Archiv, Maart 1939.

³⁾ Prof. R. de Miry, Die direkte Investition belgischer Kapitalien im Auslande, Weltw. Archiv, Sept. 1939.

⁴⁾ Bij de grondstof georienteerde bedrijfsvestiging staat de stabiliteit van de grondstofleveranties voorop. Uitbreiding van de onderneming, die zich tot dusver op de verwerking van ruwe grondstoffen toelagde en deze van den handel betrok, brengt uitschakeling van dien handel teweeg. Er ontstaat een industriele integratie, welke over de landsgrenzen heengrijpt. Voorbeelden zijn: de investeringen van Unilever in plantage- en walvisch-ondernemingen, van Ford in Braziliaansche rubbercultures.

categorie kan een verder onderscheid worden gemaakt al naar mate het motief van vestiging zuiver commercieel is, wat zich voordoet bij in het buitenland gestichte verkoopkantoren, of industrieel, wanneer de geheele productie, dan wel een of meer eindstadia der afwerking daar ter hand worden genomen. De groep der industriele expansies vormt een betrekkelijk nieuw verschijnsel en hierbij trekt het de aandacht, dat de sedert de laatste depressie ingevoerde handels- en deviezenrestricties van grooten invloed op het ontstaan ervan zijn geweest. De belemmering van den invoer van afgewerkte producten riep de tendens op de fabriek naar het afzetgebied over te brengen, teneinde zoo de markt te behouden. Wij zien hier dus de verplaatsing van productieafdeelingen als alternatief van een geremde goederenbeweging optreden. Het zoeken van het relatief gunstigste ruilvoordeel, dat de internationale goederenbeweging beheerscht en dat onder zekere condities — die echter helaas niet altijd vervuld zijn — voor alle daarbij betrokken partijen tot hogere revenuen van hun nationalen arbeid en tot nivelleering der welvaartsverschillen kan leiden, vormt ook de wet van de industriele migratie. Het alternatieve verband tusschen de eene beweging en de andere brengt mede, dat verdergaande meer marktafscheiding teweeg brengende invoerbelemmering, automatisch krachten oproept tot verplaatsing van industrie. De groote expansiebeweging van de Amerikaansche industrie naar de landen van het Britsche imperium nam eerst een aanvang, nadat in 1932 het beschermende stelsel van de imperiale preferenties in toepassing kwam.

Het is zeer de vraag of Einzig c.s. als voorstanders van een „controlled foreign trade“ zich de werking van het hier gelegde verband realiseeren.

Waar ook thans en meestal noodgedwongen in de door den oorlog economisch ontwrichte landen wederom de uiterste zuinigheid bij den invoer en bij de deviezenafgifte in acht wordt genomen, ligt het voor de hand, dat hierdoor een vruchtbare voedingsbodem voor buitenlandsche concerns wordt geschapen, teneinde daar waar rechtstreeksche import slechts mondjesmaat wordt toegestaan, het exportprobleem door middel van productie in het land zelf tot een oplossing te brengen.

Een onbeperkt om zich heen grijpen van de beweging van industrie-migratie is nochtans niet te vreezen, wanneer wij letten op een tweetal weerstanden welke een zoodanige ontwikkeling in den weg staan.

In de eerste plaats moet niet uit het oog worden verloren, dat de investeringen welke noodig zijn van zeer langdurigen aard zijn, terwijl het aan ernstigen twijfel onderhevig is of de momenteel zeer sterke invoerbeperkende maatregelen van overeenkomstig langen duur zullen zijn. Voor langen tijd geprojecteerde bedrijven zullen dus eerst tot stand komen, wanneer rendements- en risicobeoordelingen uitwijzen, dat ook onder

meer normale toestanden van het internationale ruilverkeer een loonende productie verzekerd is.

In de tweede plaats — en dit ook in verband met het voorgaande punt — is uit de ervaring van Amerikaansche concerns al komen vast te staan, dat de afzet in het land waar tot zelfstandige productie werd overgegaan naar achteraf bleek niet altijd gebracht kon worden op een dusdanig peil, dat de productie bij de toepassing van Amerikaansche productiemethoden loonend was. Een betrekkelijk kleine markt als de Nederlandsche biedt in dit verband, gezien de eischen aan de optimale grootte van de productieeenheid te stellen, voor vele producten welke wij thans uit het buitenland betrekken of zouden willen betrekken, een minder geschikt operatieterrein.

Geringer risico's uit hoofde van ongunstige technische proportionaliteit leveren daarentegen vestigingen op, die zich tot een eindstadium van het productieproces beperken. De basis van zulke vestigingen is dikwijls in een besparing van transportkosten gelegen. Het type hiervan zijn de z.g. assembly-plants, waar de onderdeelen van een product tot een geheel worden bijeengebracht, zooals geschiedt in de Ford fabrieken hier te lande. Wanneer het product veel ruimte vraagt en dus kostbaar is in het vervoer — één vrachtauto eischt evenveel ruimte als tien vrachtwagens in onderdeelen — levert het voordeel op deze onderdeelen naar de afzetmarkt te brengen en ze daar door een montagebedrijf in elkaar te laten zetten.

IV

Hoewel uit het voorgaande gebleken is, dat in ons land economisch slechts beperkte mogelijkheden bestaan voor een eventueele overheveling van Amerikaansch kapitaal in den vorm van fabrieken en ondernemingen — ten aanzien van financiële deelneming in Nederlandsche bedrijven zijn de mogelijkheden uiteraard veel gunstiger —, lijkt het toch van belang in dit vraagstuk, dat elk moment actueel kan worden, tot een duidelijk standpunt te komen.

Het ontbreekt niet aan motieven, welke een afwijzende houding noodzakelijk doen schijnen. Zoo ligt het voor de hand, dat van de zijde der onafhankelijke binnenlandsche industrie en van den binnenlandschen handel de buitenlandsche „pénétration pacifique” niet gaarne wordt gezien. Deze kan inderdaad, wanneer buitenlandsche kapitaalbelangen zich van de productie en markt meester maken, sociaal een ernstigen misstand opleveren, waartegen een mogelijke verlaging van productiekosten niet opweegt. Als algemeene eisch mag dan ook zeker worden gesteld, dat het optreden van buitenlandsche concerns en kapitaalbelangen niet zal leiden tot verstoring van een gezonde en evenwichtige ontwikkeling van het nationale productieapparaat. Evenmin mag dit optreden verijdelen, dat bepaalde nieuwe takken van bedrijf of nieuwe productie-

methoden uit eigen initiatief van binnenlandsche producenten tot stand worden gebracht. Gedurende den oorlog hebben vele plannen op betere tijden moeten wachten. Hier zal het noodig zijn de industrie tijd en — als de projecten het waard zijn — geld te geven om deze plannen ten uitvoer te leggen, alvorens buitenlandsche bedrijven toe te laten.

Met de verstrekking van de financieele hulp is tevens de kwestie aangeroerd inzake de buitenlandsche participatie in Nederlandsche ondernemingen. Het zal niet altijd verstandig zijn deze hulp af te slaan, vooral wanneer zij in staat stelt een nijpend tekort aan hoognoodige kapitaalgoederen aan te vullen. Maar ook dan dient men erop bedacht te zijn, dat zoodanige hulp verwerpelijk is, wanneer het buitenlandsche concern beoogt een machtspositie in te nemen in nationale bedrijven, welke anders als de concurrenten van de buitenlandsche trust zouden optreden ¹⁾. Langs den weg van een aantal van zulke machtsposities toch zou het niet moeilijk zijn geheele sectoren van het bedrijfsleven door monopolievorming te overvleugelen. Het buitenlandsche monopolisme dat over vele landen zijn vertakkingen heeft is uiteraard nog schadelijker in zijn werkingen dan het binnenlandsche, want het zal meer bedacht zijn op zijn eigen (buitenlandsche) voordeelen dan op die van het land waar het vasten voet heeft gekregen. Bovendien is het veel machtiger.

Aan oprichting van bedrijven echter, welke producten aan de markt brengen die een aanwinst voor het binnenlandsche productieprogramma vormen en waarvan een gunstige invloed op de werkverruiming mag worden verwacht, zonder dat gevaarlijke monopolievorming daaraan inhaerent is, zouden geen bezwaren in den weg mogen worden gelegd.

Bij het tegen elkaar afwegen van het pro en contra zal men in de huidige moeilijke valutasituatie geneigd zijn een belangrijken invloed toe te kennen aan de al dan niet te boeken voordeelen ten aanzien van de betalingsbalanspositie.

Twee stadia dienen hierbij uiteen te worden gehouden. In het eerste tijdvak, dat wij het investeringsstadium zullen noemen vloeit buitenlandsch kapitaal binnen. Echter is dit in hoofdzaak een transfer in natura, in machines, installaties, octrooien, voorraden enz. Steeds zal evenwel een gedeelte in geld worden gefourneerd ten einde in de met de oprichting

¹⁾ In een scherpe critiek onder den titel „Buitenlands Kapitalisme in Nederland“, trekt Mr. Dr. Beuns S.J., in Kath. Cultureel Tijdschr. 1 Aug. 1945, te velde o.a. tegen het gevaar, dat het binnenlandsche kapitalisme onmerkbaar overgaat in buitenlandsch kapitalisme. Wanneer het eindstadium is bereikt, aldus schr., wanneer het kapitalistische ideaal heeft getriomfeerd, zal Nederland met zijn overzeesche gebieden het monopolistisch beheerd afzetgebied zijn geworden van een Amerikaansche of Angelsaksische trust. Nederlandsche fabrieken zouden dan nog slechts aan de productie deelnemen in een omvang als aan de directie van de trust goed voorkomt.

en in bedrijfsstelling samenhangende kosten te voorzien. Deze toevoeging van contant geïnvesteerde bedragen levert een provenu op aan buitenlandsche valuta, dat uiteraard van belang kan zijn.

Een verdere bijdrage tot verbetering van de betalingsbalans zal ontstaan wanneer het eenmaal in werking zijnde bedrijf den invoer doet verminderen. Soms is deze besparing niet reëel, nl. wanneer, gegeven de bestaande restricties op den invoer, de onderhavige producten, b.v. wegens hun karakter van luxe, niet in een van nationaal standpunt dringende behoefte voorzien. De mogelijkheid bestaat intusschen nog, dat zulke voortbrengselen tot vergrooting van den export kunnen leiden in welk geval het oordeel weer gunstiger wordt.

In het tweede stadium, dat wij het rendementstadium van de buitenlandsche investeringen kunnen noemen, zal men rekening moeten houden met de transfer van de behaalde winst of dividend naar het buitenland, al dan niet gepaard gaande met kapitaaltransfer. Dit zal uiteraard een druk op de betalingsbalans uitoefenen, welke niet te verwaarlozen is. Zonder meer mag immers niet worden aangenomen dat het buitenlandsche kapitaal automatisch de transfercapaciteit van het land verhoogt.

Vatten wij het voorgaande in enkele woorden samen, dan zal men het standpunt van Conolly ¹⁾, als zou de vorm van kapitaalexport welke samenhangt met de vestiging van industrieën in het buitenland als de gezondste vorm van kapitaaloverdracht moeten worden gequalificeerd, niet zonder meer kunnen onderschrijven. De argumenten dat zoodanige overdrachten in tegenstelling tot de vroeger tamelijk roekeloos uitgegeven internationale leeningen, eerst geschieden na zorgvuldig onderzoek van risico's en rendementsmogelijkheden en dat zij, wederom in tegenstelling tot genoemde leeningen, een direct productief effect hebben en zich als het ware zelf betalen, deze argumenten wijzen al te zeer in de richting van het privaateconomische voordeel van de buitenlandsche belanghebbenden. Niettemin, dit mogen wij wel concludeeren: Amerika staat onder den dwang tot uitvoer, het zal complete fabrieken exporteeren als het in den uitvoer van zijn producten gehinderd wordt.

¹⁾ Conolly in het gecit. art.